

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

De Ivstitia Et Ivre ceterisq[ue] Virtutibus Cardinalibus

Lessius, Leonardus

Antverpiæ, 1632

6 Vtrùm nascatur obligatio restitutionis ex damno dato absque culpa, vel per culpamleuem, extra officium & contractum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72459](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72459)

DVBITATIO IV.

Quid sit restitutio, & cuius virtutis actus.

D. Thomas quaest. 62. art. 1.

15 **R**estitutio quid. Notandum est, Restitutionem proprie significare positionem rei in pristinum statum, & quia dum res ablata redditur, in priorem statum reponitur, ideo significat redditionem rei ablatae, sine iniuria, sine iniuria ablata sit; quod aliter Latinis dicitur Redhibitio, & redhibere. Sic depositum & commodatum dicitur restitui, & etiam mutuum; quia saltem secundum speciem est idem. Emptor vero pretium numerans non dicitur restituere, sed soluere: & qui damnum intulit, compensat, non restituit.

Apud Theologos tamen hoc nomen accipitur generalius, ut etiam comprehendat omnem illati damni compensationem; & sic nihil est aliud, quam rei acceptae redditio, vel damni illati compensatio. Hoc modo qui damnum intulit, dicitur facere restitutionem, dum illud compensat, & aequivalens repondit. posset etiam hoc modo emptor soluens pretium, dici facere restitutionem, quia reddit rem in aequivalenti; quamvis non ita vilitate.

16 **H**inc patet, Restitutionem esse opus externum Iustitiae commutativae; quia huius virtutis est constituere aequalitatem inter datum & acceptum, inter damnum & compensationem; quod fit restitutione.

Nec obstat, quod etiam error contra Iustitiam distributivam commissus, sarcitur restitutione, & ita videatur etiam esse opus Iustitiae distributivae; quia saepe in actu distributionis continetur debitum Iustitiae commutativae, quod debitum violatur prava distributione: sicque non est mirum, si opere Iustitiae commutativae instaurari debeat, ut ostensum est cap. 1. dub. 4.

17 **P**etes, Quomodo differt restitutio a solutione & satisfactione?

Respondeo, A solutione differt, quod non omnis solutio proprie fit restitutio, nec contra. dicimur enim soluere quod ex voto, iuramento, charitate aut misericordia debitum est (nam & ex his virtutibus debitum & obligatio aliquid dandi in proximum nascitur) non tamen proprie dicimur restituere aut facere restitutionem. & e contrario, qui reddit depositum, restituit, non tamen solvit. Restitutio enim postulat ut res quodammodo sit eadem vel in se, vel in aequivalenti: Solutio, ut sit diversa.

18 **A** satisfactione vero, Primò, Quod satisfactio fit quiddam generalius: omnis enim restitutio est satisfactio, non contra. Secundò, Quod satisfactio respiciat personam, dum praestat id quod alteri satis est, etsi non fit aequivalens debito. restitutio autem respicit rem, dum praestat aequivalens, vel rem ipsam exhibet. Teriò, Satisfactio proprie fit pro iniuria illata, & honore violato, quamvis nihil damni illatum sit. restitutio vero proprie vbi damnum illatum, vel res alterius ablata. Sic Deo satisfacimus, cui tamen nihil proprie restituere possumus, cum omnia perfectissime sint ipsius. Quartò, Satisfactio fit etiam pro damno irreparabili, restitutio solum pro reparabili.

DVBITATIO V.

Ex quibus capitibus generatim nascatur obligatio restitutionis.

19 **R**espondeo, eam ex duplici capite nasci nempe ex iniusta acceptione, vel ex re accepta siue iuste, siue iniuste. colligitur ex D. Thom. qu. 62. art. 6. & 7. docet Caiet. ibidem, & Couarr. ad reg. Peccatum. 2. p. in principio.

Per Iniustam acceptionem intelligo non solum furtum, sed etiam damnum quodvis per homicidium, adulterium, stuprum, furtum, infamiam, siue alio modo inique illatum. quicumque enim alteri damnum infert, aufert aliquid ab eo; & sic dicitur teneri ratione iniusta acceptionis.

Per Rem acceptam intelligo non solum eam, quae à domino ablata est, ut equus, vestis, pecunia; sed etiam eam, quae ex iustitia alteri debita est, & apud me retinetur; ut legatum alteri, aut venditum, quod apud me est.

Quod autem ex priori capite nascatur obligatio restitutionis, Probatum; Quia qui damnum intulit, violavit aequalitatem, quam poscit Iustitia commutativa: ergo ut aequalitatem illam sarciat, tenetur lege iustitiae ad restitutionem, etiam si nihil emolumenti acceperit.

Quod etiam ex secundo capite patet, Quia qui habet rem alterius, etsi nullam iniuriam intulerit, habet tamen plus quam suum; & verus dominus tantumdem habet minus quam suum. Vnde ut fiat aequalitas iustitiae, per quam cuique tribuitur suum, debet domino restitui. Vide D. Thom. artic. 6. & 7. qu. 62. quamvis haec duo capita paulo aliter explicet; sed res est eadem.

Dices, Qui obligatur ex stipulatione, non tenetur ex altero horum capitum: ergo haec non sufficiunt.

20 **R**esponderi potest, talem non proprie teneri ad restitutionem, sed ad solutionem. Si tamen nomen restitutionis generatim accipitur pro omni redditione, qua res ex iustitia debita redditur in seipsa vel in aequivalenti, sic assignanda sunt tria capita omnis restitutionis. Primum, Ex iniusta acceptione, seu damno illato. Secundum, Ex re accepta iuste vel iniuste. Tertium, Ex contractu. Nam mutuum & pretium rei emptae, & similia, non debentur proprie ratione rei acceptae, (nam fieri potest ut haec non extet) sed ex contractu.

21 **N**otandum est, inter haec capita esse magnum discrimen. quando enim aliquid debetur ex iniusta acceptione, vel ex contractu; manet obligatio restitutionis, etiam si res debita pereat, sine nostra culpa: quando vero debetur tantum ratione rei acceptae, non manet obligatio, re absque culpa nostra pereunte, ut patet in deposito.

Ex his plurima possunt deduci, ut patebit ex sequentibus.

DVBITATIO VI.

Vtrum nascatur obligatio restitutionis ex damno dato absque culpa, vel per culpam leuem extra officium & contractum.

22 **N**otandum Primò, tripliciter fieri posse ut damnum alteri culpa mea obueniat. Primò, Si

G 3 Si

Si teneat ex officio impedire, & negligam. Secundo, Si ex contractu. Tertiò, Extra officium & contractum, de quo modo hic agimus.

Culpa dupliciter dicitur.

Culpa quinquplex.
23
Culpa latissima.
Latiior.
Dolus.

Notandum Secundo ex Adriano in 4. De restitut. §. Vtrum in foro animæ, culpam aliter accipi apud Iurisperitos, aliter apud Theologos. Apud Theologos enim culpa idem est, quod peccatum, siue mortiferum, siue veniale. apud Iurisperitos verò est idem, quod omisio alicuius diligentia, vnde sequitur aliquod incommodum. Diuidunt autem culpam, in latam, latiorem, latissimam, leuem, & leuissimam. Culpa latissima est dolus apertus. latior, est dolus presumpsus. Est autem dolus quæuis calliditas, fallacia & machinatio ad circumueniendum, fallendum, & decipiendum adhibita. Calliditas fit iacendo, fallacia mentiundo, machinatio arte verborum, ita tradit Glossa 7. de dolo. L. 1. Sequuntur passim Doctores.

Culpa lata.

Culpa lata est omisio eius diligentia & circumspæctionis, quam passim homines eiusdem conditionis adhibere solent: vt si quis librum commodatum relinquat foris ante ostium.

Leuis.

Culpa leuis est omisio eius diligentia & circumspæctionis, quam solent diligentiores illius artis vel professionis adhibere.

Leuissima.

Culpa leuissima est omisio diligentia, quam diligentissimi & prudentissimi adhibent. Vide Nauarrum cap. 17. n. 177. & sequentibus. & Siluest. verbo Culpa, in principio.

His politis; Angelus verbo Culpa n. 6. sentit, ex quauis culpa, etiam leuissima, nasci obligationem restitutionis: idem tenet Adrianus supra. probant ex quibusdam Canonibus. sed contraria sententia est tenenda; pro qua

24
Solum tenetur ex culpa lata, extra contractum.

Dico Primò, Quando non intercessit aliquis contractus, non oritur obligatio restitutionis ratione damni dati (saltem in foro conscientia) nisi ex culpa lata; non autem ex leui, vel leuissima. ita communiter DD. vt fatetur Angelus; Innocentius in cap. Sicut dignum, de homicidio. Gabr. in 4. d. 1. §. q. 14. art. 3. Dubit. 2. Silu. verbo Culpa. n. 6. vbi citat Panor. & alios. & verbo Restitutio secundo. §. 12. & 17. Sotus lib. 4. de Iustitia. q. 7. art. 2. & lib. 5. q. 1. art. 9.

Probatur Primò; Quia nemo tenetur adhibere maiorem diligentiam in suis operibus, ne alteri noceat, quam eiusdem conditionis homines passim in similibus adhibere solent; (nemo enim tenetur esse prudentior & circumspæctor hominibus suæ sortis:) ergo damnum eueniens non debet illi imputari, sed censetur inuoluntarium.

Secundo, Talis neque tenetur ratione contractus; (sicut tenetur, qui ignorans vendidit rem vitiosam:) neque ratione rei acceptæ; cum ea non extet: neque etiam ratione iniustæ acceptionis; cum sine omni peccato damnum sit secutum: nemo enim tenetur ratione iniustæ acceptionis, nisi quando in ea est peccatum; (alioqui tenetur quis ex casu fortuito & præstita summâ diligentia; quod tamen nemo dixerit:) ergo cum hic non fuerit peccatum, non tenetur. Quod autem ratione culpa leuis vel leuissima non interuenit peccatum, patet; quia non tenebatur diligentiam & circumspæctionem adhibere, quam prudentiores & prudentissimi solent adhibere; sed solum eam, quam prudentes: ergo hanc adhibendo & illam omitendo, non peccauit.

Teneri verò ex culpa lata, constat; quia quisque

in actionibus periculosis tenetur præstare diligentiam, quam homines eiusdem conditionis communiter præstare solent: ergo si hanc non adhibuerit, censetur damnum illi voluntarium; quia non fecit quod potuit & debuit, vt constat ex dictis I. 2. q. 6. a. 3.

Notandum est, quosdam limitare hanc propositionem hoc modo. Non teneri ex culpa leui, &c. Nisi quis aduerterit damnum secururum, vel illud intenderit. Sed si quis bene consideret, non est necessaria hæc limitatio; quia qui aduerterit ex sua actione secururum damnum, tenetur maiorem diligentiam adhibere: nam quiuis prudens tunc eam adhiberet. Vt autem quis intendat damnum inferre per eam actionem, cui adhibet sufficientem circumspæctionem, vix vniquam contingit. si enim facit aliquid vt noceat, quo modo adhibet sufficientem circumspæctionem ne noceat? Fieri tamen absolute potest: vt si quis diligenti consideratione adhibita, quam prudens adhiberet, putet esse feram, & veniat in mentem fieri posse, vt fit hostis, ideoque telo petat.

Vtrum autem tunc ad restitutionem teneatur, est dubium. videtur teneri; cum directam nocendi intentionem habeat. Sed verius videtur, non teneri: quia damnum respectu illius actionis censetur fortuitum. actio enim illa, facta cum tali circumspæctione, non censetur villo modo tendere ad homicidium, aut esse periculosa, vt vitari debeat. nec refert, quòd ab intentione eò dirigatur; quia dirigitur in incertum tamquam in effectum fortuitum; sicut si quis iaculetur in altum eo fine, vt cadat in caput inimici, eò quòd cogit id esse possibile; quamuis credat inimicum longè abesse. Simile ferè est, si quis in aliquo opere omnem diligentiam debitam præstet, ne noceat; optet tamen casu obuenerit damnum vel mortem, (vt posset contingere in medico vel chirurgo) & ideo non adhibeat circumspæctionem diligentioris aut diligentissimi; hic enim non tenebitur ad restitutionem. Ratio est; quia non tenebatur maiorem diligentiam adhibere: adhibuit enim totum quod ex iustitia debuit: vnde omitendo illam maiorem diligentiam, non fecit ei iniuriam; ac proinde, si ager moriatur, non illi imputabitur homicidium, quamquam coram Deo si reus, quòd optauerit, & vt casu moreretur, omiserit maiorem diligentiam; quæ omisio fuit contra charitatem: sicut eueniat, quando quis omittit pauperi succurrere in necessitate.

Ex his infero, Si ex facto tuo vel omissione secutum est alteri damnum, & tu nihil in hoc peccaueris, ob naturalem inconsiderationem, vel obliuionem, non teneri te ad restitutionem; quamuis in foro externo, hoc lata culpa commissum diceretur. quia neque ratione rei acceptæ teneris; vt quæ non extet: neque ratione iniustæ acceptionis; cum non peccaueris: neque ratione contractus; cum nullus interuenit, vt suppono. ita Sotus supra. v. g. egrediens cubiculum, & alia cogitatione abreptus, non clausisti ostium; hinc ingressi fures multa abstulerunt. Habes lucernam iuxta locum periculosum; & quamuis follicite proposueris extinguere, tamen aliquid interuenit, quo absque culpa obliuisceris; vel in somnum incidis, & excitatur incendium. Aperuisti puteum, & casu oblitus es tegere vel sepire, ne quis incidat: censetur enim huiusmodi euentis damnum fortuito datum.

25

Potest interdum damnum per actionem, cui sufficientem cautio adhibetur.

Potest fieri ut quis omittat diligentiam, indebitam, vt datum eueniat.

26

Si non aduerterit damnum posse sequi.

datum. tales casus solent sapere contingere inter homines, sine vlllo eorum peccato, Deo sic disponente, vel permitte.

Sed difficultas est, Vtrum in culpa lata, vt quis obligetur ex ea, debeat esse peccatum mortale.

27
Culpa lata obligans ad restit. utonem debet esse mortifera.

Respondeo, & Dico Secundo, debere esse peccatum mortiferum commissum in damno dato, vt quis ex culpa obligetur ad restitutionem: ordinariè autem quando damnum est graue, culpa, seu negligentia, qua commissum est, censetur mortalis; nisi aliunde constet non esse. Prior pars est ex mente Siluestri locis citatis, & Auctorum quos ipse citat, Innocentij, Antonij de Butrio, & aliorum, vt constat per exempla ipsorum; Soti lib. 4. de Iustitia, q. 7. art. 2. ante solutionem primi argumenti, vbi ne in commodato quidem putat esse obligationem restitutionis damni, nisi intercesserit culpa mortalis: Quia à venialibus, inquit, homines liberi esse nequeunt: sed de hoc infra. Approbamus sententiam Soti, quando nullus intercedit contractus. idem tenent multi recentiores, vt Petrus Nau. l. 2. c. 1. n. 48. Henriquez tractatu de Irregularitate c. 15. vbi citat alios, Emmanuel Sà v. Restitutio. Ratio est; quia quando solum culpa venialis commissa est, non est actus perfectus in ratione iniuriæ, sed imperfectus: ergo non inducit obligationem restitutionis, saltem perfectam, qua astringat sub peccato mortali. non enim potest obligatio maior esse in suo ordine, quam fuerit iniuria, ex qua nascitur, in suo.

Culpa venialis non est perfecta iniuria.

Petes, Vtrum saltem sub veniali sit obligatio?

28
Non tenetur sub veniali.

Quidam affirmant. Sicut enim cum nulla est culpa, nulla est obligatio; cum est letalis, est obligatio sub peccato letali: ita etiam cum est culpa venialis, videtur esse obligatio sub veniali. Sed verius videtur, nullam esse obligationem restituendi, quod satis indicat Siluest. & alij DD. Nam obligatio in materia graui, non potest esse nisi sub graui peccato; pender enim obligatio ex materia grauitate,posito præcepto naturali vel positiuo. mirum enim esset, hominem sub veniali duxat obligari ad restitutionem decem millium aureorum; nec posse hoc peccato liberari, nisi proponat restituere. Ratio est; quia cum solum venialis culpa in damno inferendo intercessit, vt cum ex quadam inconsideratione & animi *desiderio* prorenit, censetur quasi fortuito obuénisse. quis enim in huiusmodi rebus periculosis non aliquando aliquam negligentiam admittit? rarissimè tamen hinc talia damna accidunt: quare merito quasi fortuita videri debent.

Subita ira occidens.

Ex dictis sequitur, Eum, qui subita ira correptus aliquem interimit, ita vt fuerit solum motus secundò primus; non teneri sub mortali ad restitutionem; vt rectè colligit Petrus Nauarra.

29

Altera pars probatur; Quia quando opus est periculofum, vel adueris periculum, vel non aduertis: si omnino non aduertis, naturali quadam mentis distractione, vel quia nihil occurrit quod mentem excitet ad periculi considerationem, non peccas, etiam si non adhibeas diligentiam, si autem aduertis periculum, ordinariè peccas mortaliter, debitam diligentiam omittens: raro enim in operibus externis contingit inconsideratio imperfecta, quæ sit venialis; quæ tamen frequens est in subreptitijs cogitationibus & internis animi motibus. Ratio est; tum quia opera externa statim periculum suum ingerunt & excitant mentem ad

Inconsideratio imperfecta crebrior circa motus animi, quam circa actiones externas.

considerationem: tum quia membra exteriora non mouentur ad opus, nisi per rationem superiorem; vt docet D. Thomas 1. 2. qu. 74. art. 7. Interdum tamen contingit, hanc negligentiam considerationis esse venialem: quamuis exteriùs iudicetur esse lata culpa, quia non adhibuit eam omnem circumspectionem, quam homines communiter adhibere solent: & tunc verius est, non esse obligationem restituendi.

Sed contra has duas propositiones Obiicitur Primò ex cap. vltimo, de iniuriis, vbi Gregor. IX. Obiicit dicit, *Non excusari eum, cuius imperitia vel negligentia damnum est datum, sed solum eum, qui vt non occideret, de contingentibus nihil omisit.*

Resp. Loquitur de culpa lata, quæ est peccatum: nomine enim negligentia & imperitia intelligitur peccatum; vnde subdit: *Nec ignorantia te excusat, si scire debuisti, ex facto tuo iniuriam verisimiliter posse contingere.* Quòd autem ait, *illum non teneri, qui de contingentibus nihil omisit*, intelligendum est de *his* contingentibus, quæ prudens prouideret: non autem de omnibus; nam certum est, neminem ex casu fortuito teneri.

Obiicitur Secundo ex Can. Consulisti. 2. q. 4. vbi Stephanus V. scribit, *Monendi sunt & protestandi parentes, ne tam renellos secù in vno lecto collocent, ne negligentia qualibet pronouente suffocentur vel opprimantur, vnde ipsi rei homicidij inueniantur.*

Respondeo, Loquitur de negligentia quæ sit peccatum: quæ faciliè committitur in re tam periculosa & tam crebra; quam negligentiam quiuis prudens conaretur vitare.

Obiicitur Tertio ex L. Qui occidit 30. 7. ad L. Aquiliam. §. In hac quoque. Sed reuerà illa lex pro nobis facit. Primò enim dicit, in hac actione puniri dolum, & culpam; & subdit exèplum eius, qui in stipulas ignem immisit die ventolo; deinde addit, *At si obseruauit omnia que oportuit, & subita vis venti longius ignem produxit, caret culpa.* Aduertendum tamen est, in foro externo, tam Ecclesiastico, quàm ciuili, interdum puniri culpam leuissimam, præsertim in committendo positam; partim ob præsumptionem fraudis, quæ potius locum habet in commissione; partim ne detur locus negligentia vel fraudi. Sed nos loquimur in foro interiori, vbi præsumptio non habet locum.

In foro externo puniuntur.

DVBITATIO VII.

Vtrum nascatur obligatio restituendi ex damno, culpa leui vel leuissima in officio vel consilio dando, commissio.

Respondeo & dico Primò, Neminem teneri in foro conscientia ex culpa leui vel leuissima in officio; sed solum ex graui. Docent hoc Auctores supra allati Dubit. 6. Ratio est eadem, quia nemo tenetur in officio vel artificio esse prudentior & diligentior, quàm passim homines eiusdem conditionis esse solent: v. g. aduocatus non tenetur esse diligentior aut prudentior, quàm passim boni aduocati esse solent. vnde si contingat te cadere causa, eò quòd non præstitit quòd doctissimus & diligentissimus præstitisset; tamen bona fide præstitit quòd solent diligentes & docti in similibus causis; non tenetur ad restitutionem. Idem dico de medico, architecto, Pæatore, Magistratu, Principe, & aliis officium vel artificio

31
Solum ex culpa graui tenetur.